

УДК 65.012.12:33

Колісниченко П.Т.

кандидат економічних наук, науковий співробітник,
Уманський державний педагогічний університет

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглянуто основний зміст сучасних наукових підходів щодо поняття економічної безпеки підприємництва. Акцентовано увагу на тотожність, переваги та недоліки трактування економічної безпеки сучасними науковцями. Уточнена сутність понять «загроза», «економічна безпека» з огляду на необхідність захищеності суб'єктів господарювання від негативного впливу зовнішнього оточення та внутрішнього середовища. Узагальнена класифікація загроз та небезпек економічній безпеці суб'єктів малого та середнього підприємництва. Розкрита сутність основних небезпек і загроз та характеру їх впливу на економічну безпеку суб'єктів господарювання. Обґрунтована необхідність ідентифікації загроз економічній безпеці. Здійснена спроба систематизації та пошуку шляхів зниження загроз економічній безпеці підприємництва, реалізація яких зменшить ризики та забезпечить стабільний розвиток малого та середнього підприємництва в державі.

Ключові слова: безпека, економічна безпека підприємництва, загрози економічній безпеці малого та середнього підприємництва.

ЭКОНОМИЧЕСКА БЕЗОПАСНОСТЬ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Колісниченко П.Т.

В статье исследовано основное содержание современных научных подходов к понятию экономической безопасности предпринимательства. Акцентировано внимание на тождество, преимущества и недостатки формулировки экономической безопасности современными учеными. Уточнено сущность понятий «угроза», «экономическая безопасность», учитывая необходимость защищенности субъектов хозяйствования от негативного воздействия внешнего окружения и внутренней среды. Обобщена классификация угроз и опасностей экономической безопасности субъектов малого и среднего предпринимательства. Раскрыта сущность основных опасностей и угроз и характера их влияния на экономическую безопасность субъектов хозяйствования. Обоснована необходимость идентификации угроз экономической безопасности. Осуществлена попытка систематизации и поиска путей снижения угроз экономической безопасности предпринимательства, реализация которых уменьшит риски и обеспечит стабильное развитие малого и среднего предпринимательства в стране.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность предпринимательства, угрозы экономической безопасности малого и среднего предпринимательства.

ECONOMIC SECURITY IN SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTREPRENEURSHIP

Kolishnichenko P.

The substance in modern approaches regarding to economic security of the enterprises was studied in given article. The essence of the following notions as «safety», «economic risks», attempt in search of reductive methods in economic risks of the enterprises was accomplished. Also classification of economic risks and danger for small and medium-sized enterprises were given and analyzed in details.

Keywords: safety, economic security of enterprises, threats to the economic security of small and medium enterprises, economic risks and danger for small and medium-sized enterprises were given and analyzed in details.

Постановка проблеми. Економічна безпека малого і середнього підприємництва та її діагностика є досить актуальною проблемою, оскільки в державі на сьогодні не існує дієвого механізму її управління. Тому при наростанні кризових явищ і невизначеності економічної ситуації від підприємств вимагається посилена увага щодо вчасного розпізнавання економічних небезпек, які ставлять під загрозу його функціонування, тобто питань власної економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Темі питань загроз економічній безпеці на рівні окремих суб'єктів господарювання присвячено численні наукові праці. Вчені-економісти, такі як Омелянович Л.О., Долматова Г.Є., Шкарлет С.М., Фоміна М.В., Ковальов Д., Сухорукова Т., Шликов В.В. та ін., зосереджують увагу на виявленні й діагностиці джерел небезпеки для підприємств України та забезпеченні їх економічної безпеки.

Сучасна наукова думка на сьогодні різнилася достатньою кількістю точок зору щодо визначення самого терміну «економічна безпека підприємства», так і суміжних з ним понять, таких як «система економічної безпеки підприємства», «загроза безпеці підприємства», «загроза безпеці підприємництва» що, звісно, зумовило вибір теми статті і визначило її мету для подальшого дослідження та удосконалення понятійного апарату.

Мета статті. Метою статті є аналіз та дослідження загроз для економічної безпеки малого і середнього підприємництва.

Виклад основних результатів дослідження. Будь-яка наука, як і зокрема наука про економічну безпеку підприємства має основу, тобто понятійний апарат.

Так, поняття «безпека» з грецької мови перекладається як «володіти ситуацією» [1, с. 22-23], а термін «економічна безпека» вчені поєднують передусім з поняттям «національної безпеки», що в Законі України «Про основи національної безпеки України» розглядається як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам і запобігання їм» [2]. Виходячи з даних положень і міркувань, вчені намагаються якомога повніше дати визначення поняттю «економічна безпека».

Науковці Омелянович Л.О., Долматова Г.Є. пояснюють даний термін як «стан захищеності підприємства при організації взаємовідносин з іншими суб'єктами і його ресурсів, при якому гарантується стабільність функціонування, розширення, відтворення, впровадження і широке використання науково-технічних досягнень і соціальний розвиток» [3, с. 46].

Шкарлет С.М. [4, с. 29], також розглядаючи поняття економічної безпеки стосовно господарюючого суб'єкта, яке характеризується високим ступенем захищеності від існуючих небезпек, додає, що ця категорія є універсальною і відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на усіх рівнях. При цьому основою економічної безпеки підприємства являється механізм забезпечення збалансованого та постійного розвитку, який можна досягнути при застосуванні всіх видів ресурсів і підприємницьких резервів, та при використанні якого досягається науково-технічний і соціальний розвиток і найбільш ефективно й стале функціонування.

Науковець Фоміна М.В., розглядаючи досліджуване поняття зі сторони найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для стабільного функціонування підприємства, зазначає, що «економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання ресурсів з метою ліквідації загроз, забезпечення ефективного і стабільного функціонування підприємства в поточному та перспективному періодах» [6, с. 11].

Ковальов Д., Сухорукова Т. пропонують своє визначення, в якому «економічна безпека – це захищеність суб'єкта господарювання від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози, або пристосуватись до існуючих умов, що не відбиваються негативно на їх діяльності» [5, с. 49].

Шликов В.В. [7, с. 138], погоджуючись із даним твердженням, також акцентує увагу на реальних і можливих джерелах небезпеки або економічних загрозах, що мають значний вплив на стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства.

Чим вищий економічний розвиток, тим більший спектр загроз при реалізації власного економічного інтересу, що на сьогодні малим та середнім підприємствам забезпечує ринковий механізм господарювання та надає широку свободу економічного вибору.

У тісному взаємозв'язку з поняттями «безпека» та «небезпека» є поняття «загроза», яке тлумачиться як дія певних факторів, що призводять до дестабілізації та пов'язані з порушенням законів і норм, недобросовісною конкуренцією, можливих втрат ресурсів, перешкоджає цілям та завданням підприємства у результаті впливу негативних внутрішніх чи зовнішніх факторів.

У табл. 1 представлено детальний розгляд загроз та небезпек, що характерні для малих та середніх підприємств.

При детальному дослідженні класифікації загроз та небезпек [8, 9] можна стверджувати, що найбільший вплив на малі та середні підприємства мають саме загрози за розташуванням відносно підприємства. Адже внутрішні (ендогенні) фактори безпосередньо пов'язані з фінансово-господарською діяльністю підприємства і зумовлюють вплив на її результати, дотримання технологій, соціальну сферу персоналу і організацію праці та інше. Щодо зовнішніх (екзогенних) факторів виникнення загроз та небезпек, які виникають за його межами, то підприємство не може заздалегідь спрогнозувати їх та відповідно вплинути на них, наслідком чого є виникнення збитків.

Крім виокремлених чинників загроз потенційну небезпеку для функціонування підприємств становить непрофесійна реакція менеджменту відповідних підрозділів на постійні зміни в зовнішньому середовищі та використання для виробництва продукції застарілих технологій. При цьому в кожній групі факторів, яка здійснює вплив на діяльність підприємства, виділяються чинники, які спрацьовують в кожному випадку випадково.

Також у процесі психологічних досліджень [10] науковцями встановлено, що ефективна робота персоналу багато в чому залежить від керівництва. Але, на жаль, достатньо часто зустрічається ситуація, коли робітники працюють не завдяки керівнику, а всупереч йому. Їхня професійна некомпетентність чи невідповідність професійно важливим вимогам призводить до руйнування мотивації у співробітників, створення несприятливої ситуації в колективі та ін., що в кінцевому результаті може спричинити загрозу ефективного функціонування підприємства.

На нашу думку, для запобігання формування небезпек і загроз та досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки малих та середніх підприємств необхідно проводити роботу щодо забезпечення стабільності та ефективності функціонування інформаційної, фінансової, техніко-технологічної, екологічної, кадрової і правової складових та створити організаційно-економічний механізм розвитку партнерських відносин із суб'єктами ринку і органами державного управління. При цьому важливим для підприємств є постійний контроль та розробка заходів, які у процесі взаємодії з різними суб'єктами ринку будуть спрямовані на недопущення загроз.

Задля уникнення загроз економічній безпеці підприємства повинні ідентифікувати їх, тобто розпізнавати. Так, при взаємодії підприємства з постачальниками потенційну небезпеку можуть становити наступні чинники: несвоєчасність у поставці матеріальних ресурсів; раптове зростання цін на товари та витрат на їх постачання; порушення умов договору поставки; поставка продукції, що не відповідає стандартам і нормам [11]. При взаємодії зі споживачами – це може

бути: зниження платоспроможного попиту; недосконалість у законодавстві щодо захисту прав споживача; розповсюдження неправдивої інформації про продукцію, персонал, підприємство. Функціонування будь-якого підприємства завжди пов'язане з конкуренцією, тому важливо ідентифікувати наступні загрози: монополізацію зв'язків із постачальниками; агресивність у полі-

**Таблиця 1. Класифікація загроз та небезпек економічній безпеці
для малого та середнього підприємництва**

Ознака	Зміст
Розташування загроз відносно підприємства	Внутрішні Зовнішні
Час існування	Актуальні Потенційні
Періодичність виникнення	Постійні Випадкові
Ступінь очевидності	Явні Латентні
Об'єктивність існування	Реальні Надумані
Міра впливу на підприємство	Активні Пасивні
Міра впливу на загрози	Піддаються нейтралізації Не піддаються нейтралізації
Сфера виникнення	Економічні Політичні Правові Екологічні Конкурентні Контрагентські Техногенні
Структура економічної безпеки підприємства	Загрози підприємству як цілісній системі Загрози від персоналу підприємству Загрози від товарів-замінників Загрози від витоку інформації Загрози матеріальним активам Загрози персоналу підприємства Загрози окремим клієнтам
За можливістю прогнозування	Прогнозовані Непередбачувані
За джерелом походження	Об'єктивні Суб'єктивні
За можливістю запобігання	Форс-мажорні Передбачувані
За значимістю або істотністю збитку	Несуттєві Істотні Значні Катастрофічні
За ступенем ймовірності	Неймовірні Малоймовірні Імовірні Досить імовірні Неминучі
За ознакою їх здійснення в часі	Безпосередня Близька Далека
За ознакою їх здійснення в просторі	Макросередовища Мікросередовища Внутрішнього середовища підприємства
За способами здійснення	Промислове шпигунство Розкрадання

Джерело: створено і доповнено автором на основі джерел [8; 9]

тиці збільшення ринкової частки; недобросовісну конкурентну політику; заманювання персоналу; упровадження технічних інновацій [11]. При взаємодії з органами державного управління варто акцентувати увагу на: змінну чинного законодавства; непрозорість дозвільної системи; корупційні дії; збільшення податкового тиску; зростання мінімальної заробітної плати та відрахувань на соціальні заходи; введення жорстких екологічних норм; збільшення кількості перевірок тощо [11].

Висновки. На основі літературних джерел у статті проаналізовано загрози і небезпеки економічній безпеці малого та середнього підприємництва, подано їх загальну класифікацію. При ослабленні будь-якої із складових функціонування підприємства виникає небезпека, що безпосередньо буде здійснювати на нього негативний вплив, саме тому процес управління підприємством перебуває у нерозривному зв'язку з питаннями його безпеки.

1. Тумар М. Б. *Основи економічної безпеки підприємства: навч. посібник* / М. Б. Тумар. – К. : Хай-Тек-Прес, 2008. – 232 с.
2. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. – 2003. – № 39. – С. 351.
3. Омелянович Л.О. *Економічна безпека торговельного підприємства: [монографія]* / Л.О. Омелянович, Г.Є. Долматова. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 195 с.
4. Шкарлет С.М. *Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»* / С.М. Шкарлет. – Київ, 2007. – 34 с.
5. Спіфанов А.О. *Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія* / А.О. Спіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
6. Фоміна М.В. *Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика: [монографія]* / М.В. Фоміна. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 140 с.
7. Шлыков В.В. *Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия* / В.В. Шлыков. – СПб.: Алтея, 1999. – 315 с.
8. *Основи економічної безпеки підприємств : навч. посіб.* / А. М. Штангрет, Д. С. Лозовицький, Я. В. Котлярєвський, М. М. Караїм. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2013. – 284 с.
9. Кристиняк М. Б. *Визначення загроз для економічної безпеки малого підприємства та формування алгоритму протидії їм* / М. Б. Кристиняк // *Наукові записки [Української академії друкарства]. Серія : Економічні науки*. – 2016. – № 2(53). – С. 270-276.
10. Козлова А. *Экономическая безопасность как явление и понятие* / А. Козлова // *Власть*. – 2009. – № 1. – С. 14-17.
11. *Діагностика загроз економічній безпеці підприємства й напрями їх нівелювання в умовах євроінтеграційних процесів* – *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич*. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – № 1(5). – 136 с. – с. 40-45.

E-mail: student1000@bigmir.net